

Kissinger on Kissinger. Reflections on Diplomacy, Grand Strategy, and Leadership

Winston Lord

New York: Macmillan (2019)

Anmeldt av Torbjørn L. Knutsen

Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet (NTNU)

Denne boka er en innsidedrøfting av en viktig og stormfull periode i USAs utenrikspolitiske historie. Den gir ingen nøytral framstilling: dette er Henry Kissingers versjon av verden på 1970-tallet, av USAs plass og rolle og av tiårets mange statsledere – Leonid Bresjnev, Mao Zedong, Anwar Sadat og, først og fremst, Richard Nixon. Boka har det muntlige intervjuets form: den består av et dusin kapitler hvor redaktøren stiller spørsmål og Kissinger gir svar. Hvert kapittel er organisert rundt et bestemt tema.

Temaet for første kapittel er statsmannskunst. Kissinger åpner med en kjent påstand: at muligheten for å påvirke politikken er størst når kunnskapen er magrest. Han har innsikten fra Machiavelli og den slår an bokas tone av mollstemt realpolitikk. Kissinger bruker USAs diplomatiske åpning til Kina både for å vise at etter hvert som statsledere henter inn mer informasjon om utfordringene, så snevrer de samtidig inn sitt politiske handlingsrom. Så legger han for egen regning til, at jo mer statslederens analyse fjerner seg fra den alminnelige oppfatning (slik tilfellet var med Nixons analyse av Sovjetunionen og Kina), jo større blir risken for at lederen blir politisk isolert. Dermed kreves det grundig analyse, gode argumenter, stort mot og handlekraft for å drive politikken gjennom.

Andre kapittel presenterer utfordringene som USA stod overfor da Nixon-administrasjonen tiltrådte i 1968/69. Fremst blant utfordringene var Sovjetunionens nye aktivisme. Sovjeterne hadde nettopp invadert Tsjekkoslovakia (i august 1968). De var i ferd med å ruste opp – de var bl.a. i ferd med å ta igjen USA i antall rakettvåpen (slik at verden faktisk ble bipolar). Sovjeterne var også i ferd med å trappe opp støtten til frigjøringsbevegelser i Den tredje verden og øke sin innflytelse over nye regimer der. Endelig hadde Sovjetunionen væpnede grensetrefninger med Kina – hvor Mao hadde påtatt seg rollen som Den tredje verdens politiske leder.

©2019 Torbjørn L. Knutsen. This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution 4.0 International License (<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>), allowing third parties to copy and redistribute the material in any medium or format and to remix, transform, and build upon the material for any purpose, even commercially, provided the original work is properly cited and states its license.

Citation: Torbjørn L. Knutsen (2019). *Kissinger on Kissinger. Reflections on Diplomacy, Grand Strategy, and Leadership*, 77(2): 126–130. <http://dx.doi.org/10.23865/impol.v77.1676>

Dette var forhold som påskyndet Nixons beslutning om å etablere diplomatiske forhold med Beijing.

Verden var i hurtig endring. Og endringene ute påvirket politikken hjemme. Forholdet til Sovjetunionen og Kina var knyttet tett opp mot USAs krigføring i Vietnam. Denne var blitt en økende økonomisk og politisk byrde for USA – særlig etter at Vietnameserne overrasket med en storstilt offensiv under Têt-høytiden i 1968 og etter at stadig flere amerikanere tok avstand fra krigen og demonstrerte sin misnøye med store protestaksjoner. I bokens tredje kapittel forklarer Kissinger hvordan Nixon forstod at veien til fred i Vietnam gikk via Beijing; at dersom han kunne få i stand en diplomatisk tilnærming til Kina, ville det være mulig å stille USA i en posisjon nærmere både Sovjetunionen og Kina enn de to kommunistmaktene hadde til hverandre. Dette ville endre den storpolitiske konstellasjonen til USAs fordel, mente Nixon.

I fjerde kapittel forteller Kissinger om møtene i 1972 mellom Nixon og Mao (og det personlige diplomati mellom ham selv og statsminister Zhou Enlai) i fascinerende detalj.

I femte kapittel drøfter han Nixons forhold til Sovjetunionens ledere – som ble tatt fullstendig på sengen av USAs åpning mot Kina og som reagerte med å invitere Nixon til et toppmøte med Bresjnev i 1972. Dette møtet førte frem til en détente mellom de to supermaktene året etter – noe som i sin tur endret Den kalde krigens natur og utgjorde rammen rundt Nixon-administrasjonens forsøk på å trekke USA ut av Vietnamkrigen.

I kapitlene seks og sju gjennomgår Kissinger de mange ørkesløse forhandlingene med Nord-Vietnam. Lederne der var ikke interessert i noen forhandlingsløsning, hevder Kissinger. De ønsket seier. Og den økende motstanden i USA selv fortalte dem at de hadde tiden på sin side. De forhandlet kun for å kjøpe tid.

I kapittel åtte legger Kissinger ut om den uoversiktlige situasjonen i Midtøsten og gjennomgår Kissingers travle skytteldiplomati i regionen. Han fokuserer på arbeidet med å få Egypts president Anwar Sadat til å forstå at han hadde mye å tape på å knytte seg til Sovjetunionen og mye å vinne på å ha USA som sin støttespiller.

De tre siste kapitlene er viet mer generelle temaer. I kapittel åtte formidler Kissinger inntrykk av statsledere han har møtt og av deres diplomatiske stil. Kapittel ni er viet USAs utenrikspolitiske institusjoner og prosesser. Og kapittel elleve er viet en gjennomgang av Nixons og Kissingers forståelse av det politiske strategibegrepet.

Alle kapitlene gir små gløtt inn i Nixons politiske mål og metoder. De siste kapitlene åpner døren på klem og bidrar til et nyttig portrett av Nixon – som, selv etter Kissingers mening, var en innadventt, lukket og gåtefull personlighet. Kissinger fremstiller seg selv som Nixons motstykke i denne boka: han fremtrer som åpen og formidlingsvillig. Dette inntrykket skyldes i stor grad to redaktørene Winston Lord og Kathleen T. McFarland og det arbeidet de to har nedlagt i boka.

For de som ønsker å stifte nærmere bekjentskap med Kissingers diplomati og hans syn på verden, er dette en fin bok å begynne med. Flere av Kissingers utlegninger

kan betraktes som case studier i klassisk realisme og vil være til nytte for studenter i Internasjonal Politikk. For Kissinger er det nasjonalstater som er de sentrale enhetene; statsledere er beslutningstakerne; og Historien har formet dem begge. «Historien er nasjonenes hukommelse», som Kissinger formulerer det.

Lesere som er vel bevandret i både realpolitikk og i 1970-tallets internasjonale forhold vil nok sitte igjen med et inntrykk av at mange av kapitlene kun tilfører detaljer og ekstra kulør til gamle portretter. For dem er kapitlene som beskriver Nixon og som drøfter USAs innenrikspolitiske prosesser kanskje de mest interessante.

I begynnelsen av boka minner Kissinger om at han gjennom hele 1960-tallet var en kritiker og en motstander av Richard Nixon. Kissinger var i nærmere 15 år rådgiver for Nixons rival, den progressive republikaneren Nelson A. Rockefeller. Kissinger var derfor svært overrasket da Nixon, etter å ha danket ut Rockefeller i partiets nominasjonsprosess i 1968 og deretter vunnet presidentvalget, kontaktet ham og ba Kissinger å bli hans sikkerhetspolitiske rådgiver. Første dag på jobben i Det hvite hus møtte Kissinger mistro og sjalusi fra mange som lenge hadde støttet Nixon gjennom tykt og tynt i mange år og som nå følte seg forbigått av en akademiker fra en rivaliserende leir.

Kissinger er fremdeles i villrede om hvorfor Nixon valgte akkurat ham. I intervjuene er han midlertid klar på at de to utfylte hverandre. Nixon var etter Kissingers mening en brilliant politiker med lang erfaring. Hans tilnærming til politikk var strategisk, men intuitiv. Kissinger var belest og kunne analysere storpolitiske spørsmål i lys av politisk teori og historiske analogier. Han kunne hjelpe til med å trekke opp de store linjene i utenrikspolitikken og begrunne dem analytisk.

Nixon var lite interessert i politikkens taktiske nivå, selv om han hadde store kunnskaper om og gode innsikter i politikkens håndverksmessige sider. Han var for eksempel klar over at soldater lystrer ordre og at generaler har blikket rettet mot militærets øverste leder: mot Presidenten. Nixon visste at dersom Det hvite hus ga en ordre til USAs Forsvarsdepartement, ville denne bli utført med 80% sikkerhet – og at den ville bli utført i en eller annen form med 100% sikkerhet. Det amerikanske Utenriksdepartement har derimot blikket rettet mot utenriksministeren. Dersom Det hvite hus ga en ordre til Utenriksdepartementet, ville ikke denne bli sporenstreks utført; den ville oppfattet som invitasjon til politiske forhandlinger.

Dersom Presidenten skal føre en effektiv utenriks- og sikkerhetspolitikk, må han ha en Utenriksminister som han kan samarbeide tett med og stole fullt og helt på, fortsetter Kissinger. Ellers må han omgå UD og heller stole på Pentagon. I tillegg må Presidenten få Kongressen med seg. Her hadde Nixon problemer. Så han brukte Kissingers akademiske og analytiske evner til å bearbeide Kongressen på indirekte og uoffisielt vis. Han kunne sende Kissinger kongressrepresentantenes hjemstater og be ham om å holde foredrag. All politikk er til syvende og sist lokalpolitikk, som senatets demokratiske høvding Tip O'Neill sa. Og dette inkluderte etter Nixons mening utenriks- og sikkerhetspolitikken. I løpet av 1970-årene

reiste Kissinger rundt i USA og holdt foredrag om Sovjetunionen, Kina, Vietnam og Midtøsten. Hensikten var å få overskrifter i lokalavisene, skape en opinion for Presidentens politikk og sørge for at lokale velgere la press på representantene sine i Washington. Dette var en arbeidskrevende måte å drive utenrikspolitikk på. Men det gjorde Kissinger til kjendis. I løpet av kort tid ble Nixons personlige sikkerhetsrådgiver mer berømt enn noen av ministrene i presidentens kabinett. I sine glansdager hadde Kissinger rockestjernestatus.

En mer behagelig – og ofte mer effektiv – måte å påvirke Kongressen på var å be en senator – William Fulbright for eksempel – om å invitere medlemmene av Senatets utenrikskomité på en drink eller to etter arbeidstid, og så ville Kissinger stikke innom. I en uformell sammenheng kunne han utsette senatets nøkkelpersoner for sine analytiske evner og sin empiriske kunnskap. Det hvite hus kunne også finne på å be toneangivende pressefolk – spaltister som Joseph Alsop eller redaktører som Katharine Graham fra Washington Post – om å invitere republikanske og demokratiske ledere til middag, og så sørge for at Kissinger var på gjestelisten.

Dette var utvilsomt en elitistisk måte å drive politikk på. Og USAs utenrikspolitikk er ikke lenger drevet på denne måten. Ledere for den utøvende og den lovgivende makt møtes ikke lenger på kammerset for å snakke sammen med glass i hånd. Men Kissinger er, som klassiske realister flest, opptatt av paradokser og dialektiske spenninger, og han ser et dilemma her – mellom åpenhet og effektivitet, mellom demokrati og en stø, interessebasert kurs i utenrikspolitikken. I elitismens tidsalder lærte de politiske motstanderne hverandre å kjenne. De konfronterte hverandre direkte og uformelt og utviklet en sans for hverandres politiske tøyelighet. Det dannet seg en kollegialitet som bidro med gjensidig forståelse og konsensus til amerikansk politikk. Etter hvert som USAs to politiske partier introduserte demokratiske reformer – etter som de flyttet politiske prosesser ut av «de røykfylte rommene» og reduserte elites innflytelse og kontroll med nominasjonsprosessene – ble politikken også preget av uforutsigbarhet, splid og uforsonlighet inntil paralyse.

Dette er, som sagt, ingen nøytral bok. Den gir Kissingers versjon av 1970-tallets historie og av USAs utenrikspolitikk i en viktig tid. Den er ikke uttømmende – her er det ingenting om kuppet i Chile og lite om Watergate-skandalen. Det subjektive perspektivet er tydelig. Og det er understreket av at begge de to redaktørene, Lord og McFarland, er erfarne diplomater som arbeidet for Kissinger i USAs nasjonale sikkerhetsråd. De kjenner ham godt. De beundrer åpenbart hans historiske kunnskaper, hans analytiske evner, hans diplomatiske håndverk.

Bokprosjektet deres begynte med en serie seminarer som de to laget om Nixons utenrikspolitikk. De ønsket å avslutte serien med et video-intervju med sin gamle sjef – Nixons sikkerhetspolitiske rådgiver (1969–1975) og utenriksminister (1973–1975). Intervjuet ble tatt opp i 2015 da Kissinger gikk i sitt 93. år. Han hadde mye på hjertet. Og han hadde en så klar erindring av begivenheter som lå et halvt hundre år tilbake, at dette ene intervjuet ble til mange flere. Det ble et halvt dusin video-intervjuer av det til slutt. Disse ble senere redigert av Winston Lord. Resultatet

Torbjørn L. Knutsen

er Henry Kissingers første muntlige historie. Kissingers høye alder tatt i betraktning, blir det kanskje også den eneste.

Det er lettlest liten bok. En beundring for Kissinger er ingen forutsetning for å sette pris på den – like lite som beundring for Richard Nixon er en forutsetning for å lese Kissingers vurderinger av denne presidentens sammensatte karakter.